

H196 Skären blommar: AIaO och AIbO¹

Sven Erik Mattsson

2020-12-17

Äntligen finns ett enkelt och säkert sätt att skilja ut alla H196AIO från 196AIIO. Det är också möjligt att skilja AIaO från AIbO.

Artikeln beskriver metoden och hur den upptäcktes, liksom en genomgång av vad som finns i form av markeringar och kombinationer av dem. Det finns flera redogörelser för H196, se [1–5]. Det nya här är en metod för att skilja ut H196AIO från H196AIIO.

Bakgrund

H196 har klassificerats i fyra huvudtyper med avseenden på formatet på omslagstrycket.

Typ	Tryckets totala längd [mm]	
	på utsidan, x	på insidan, y
A	141–143	141–143
B	145–146	145–146
C	145–146	142–143
D	141–142	145–146

Tabell 1. De fyra huvudtyperna av H196.

H196 har tryckts med tre olika cylindrar, I, II och III. Inlagorna i H196B, C och D är alla tryckta med cylinder III. Problemet är att H196A har inlagor från både cylinder I och II. För rättvända häften H196AR kan man skilja på de olika cylindrarna genom att mäta registermärkets position i sidled för cylinder I är $a=1.4$ mm och för cylinder II är $a=1.8$ mm (samt för cylinder III är $a=1.6$ mm). Det kan ibland vara lite knepigt att mäta a , men skillnaden mellan de två måtten 1.4 mm och 1.8 mm är hela 0.4 mm, vilket underlättar. För båda varianterna kan registermärket

- vara delat (vanligast): AIaR och AIIaR
- sitta centralt: AIbR och AIIbR

Omvända häften har inga regm. Om de har cyls är det enkelt att skilja mellan AI och AII [1, 4]. Varianterna AIa och AIIa har hela cylindersiffror och AIb och AIIb har delade cylindersiffror. I Atlas handbok [4] står: ”O-häften saknar regm, varför neutrala O-häften i omslag A ej kan särskiljas (AIa = AIb = AIIa = AIIb). Av samma anledning kan inte häften med kn eller kryss utan kombination med cyls särskiljas mellan A-varianterna, om man inte specialstuderar häftet.” och sedan ges referens till tre artiklar som publicerats i Häftessamlaren. De tre artiklarna, [1, 2, 3], finns tillgängliga på Häftessamlarnas sida för H196.

¹ Publicerad i Häftessamlaren 4(172), dec 2020

Jag hade inga planer på att specialstudera H196. Men först kom det en rapport den 6 juli 2020 från Lennart Nilsson om ett H196AO med helt kontrollnummer 29674. En bild var bifogad. Kunde det vara H196AIbO? H196AIb är mycket ovanlig och finns känd med kn i intervallet 29219–29223. En bild på paret med delat kn 29223 med delad c 1 finns i [2]. H196AIO finns endast i en tryckserie som startar med H196AIb och sedan går över i H196AIa. Atlas har sålt ett äkta par H196AIa med c 1 + delat kn 0.5+4.5, 29817. Häftet H196A med helt kn 29674 ligger mellan de kända gränserna för H196AIb och H196AIa. Vidare har jag ett H196AIIa med kn 28631 i samma position. Det är visserligen det högst kända, men det finns kanske högre och avståndet till 29674

är inte så långt. Kontroller med samlare gav inget nytt.

Enkla och säkra kännetecken på H196AIO

Den 12 juli fick Lars Nordberg ett e-brev från Kjell Lindberg där en del av innehållet löd:

”Skickar över bild på 3 st H196 där det på paret närmast IR finns en liten blå båge upptill till höger på båda märkena + en prick upptill till vänster på nedersta paret och ett litet blått streck något lägre till vänster på det övre märket. Detta finns genomgående på alla mina häften AIaO med cyls 2 enkelt eller i kombination med delat kn eller kryss. Inte på AIIaO, B eller C. Kanske bara kuriosa!?”

Den 25 augusti skickade Lars Nordberg över e-brevet till mig och undrade om jag sett det och om det skulle publiceras. Jag blev nyfiken och tog fram min svit på 25 stycken H196AIaO, som Per-Olof Persson sålt till mig för många år sedan. Jag hade inte studerat dem närmare förut. Resultatet var upphetsande. Det finns punkter mellan de två paren närmast IR på alla inlagor. Jag har inga H196AbO, men jag har fått bekräftat att de finns på ett äkta par med cyls och delat kn. Att punkterna fanns med från början är av stor betydelse. Om något H196AO saknar dessa punkter så är det H196AIIO med allra största säkerhet. De flesta punkterna är synliga för blotta ögat, men användning av lupp rekommenderas för om punkter saknas säkert kunna dra slutsatsen att det är H196AIIO. Punkterna är en säker metod att skilja på H196AIO och H196AIIO. Sammanfattningsvis

H196AIO känns igen på att det finns blå punkter längs vänstra sidan av paret närmast IR på alla de tolv inlagorna. H196AIIO har inga sådana punkter.

H196AIaO eller H196AIbO?

Punkternas placering på H196AIaO är olika för de tolv inlagorna. Det betyder att punkterna kan användas för att fastställa inlaga och om det är AIa eller AIb. I AIb är de förskjutna ett steg då dessa inlaga har en övre rad som är undre rad i AIa och en undre rad som är övre rad i en granninlaga av AIa. Punkterna tillåter alltså en bättre kontroll att par med delade kn på H196AIaO är äkta par.

H196AIa har hela cylsiffror och det är naturligt att ge inlagan med c 1 nummer 1 och sedan numrera inlagorna i den ordning som de trycktes. För riktningen av numrering så skall man tänka sig att entalssiffran i kn skrivs först. Om man lägger ut banan med de tryckta inlagorna av H196O så att kn kan läsas rättvänt så ökar numreringen åt vänster. Det betyder det att den övre raden trycktes före den nedre raden. Tabell 2 anger punkternas läge för H196AIaO. För H196AIbO är de förskjutna ett

steg då dessa inlaga har en övre rad som är undre rad i AIaO och en undre rad som är övre rad i en granninlaga av AIaO. Punkterna finns också på 2-sidiga märken, vilket visar att Cyl I använts för framställning av både rullar och häften. Ta gärna fram era Skären Blommar och sök efter punkter i vänsterkanten av frimärkena. Se bågarna som finns på högra sidan närmast IR på inlagan med c 2.

Inlaga	Övre rad				Nedre rad			
	Ovan	Uppifrån	Nedifrån	Nedan	Ovan	Uppifrån	Nedifrån	Nedan
1 c 1		9.0				7.5		
2			1.1			15.0		
3		14.0	4.3			12.9		
4		<i>1.3, 11.5</i>				<i>0.3, 13.0</i>		
5		5.5, 8.6		1.2		7.5	0.2	
6		6.4	1,5			5.1	2.8	
7 c 2		4.1, 13.7				3.0		
8		1.8, 11.0				10.0		
9		8.9		1.0		7.7	0.3	
10			<i>1.4</i>			5.2		
11		3.8						
12		1.0, 11.4			0.1	10.2		

Tabell 2. Placering av punkter längs vänstra sidan av paret närmast IR på alla de tolv inlagorna av H196AIaO. Då det är enklare att mäta kortare längder så används 2 olika referenspunkter: övre och undre bildkant. I tabellen betyder ”Ovan” att punkten ligger ovanför övre bildkant och ”Nedan” betyder att punkten ligger under nedre kant. Om punkten ligger vid bildkant anger ”Uppifrån” att läget är mätt från övre bildkant och ”Nedifrån” att läget är mätt från nedre bildkant. Mått i kursiv stil indikerar att punkten kan saknas.

Kontrollnummer

Kontrollnumren sitter 4.5–5.1 mm från frimärksbilden. Det finns delade kn, 1+4 och 0.5+4.5 samt hela kn som sitter vänsterjusterade. Kn ”glider” mellan delade kn 0|0000, 0|0000 och helt kn |00000 på ett oregelbundet sätt vilket gör att det inte är möjligt att exakt ange när de olika delningarna uppträder.

TS	H196	Kn	Inlaga													
			12	11	10	09	08	07	06	05	04	03	02	01	12	
1a	AIb	29219–29223	0.5/4.5		4		4		0		1		2		3	
1b	AIa	29674–39012	1/4- 00000	3		4		5		0		1		2		3

Tabell 3. Kända kn och deras position eller delning för H196AIb och H196AIa, samt deras rester för olika inlagor.

I tabell 3 visas på vilka inlagor kn sitter. Siffrorna visar också vad kn har för rest vid division med 6 i de olika inlagorna. Om man håller inhäftningsremsan nedåt så att kn blir rättvänt så ökar numret på inlagorna åt vänster. Det är därför inlagorna förekommer ”baklänges” i tabellen. Siffrorna har satts på platsen för helt kn. För delade kn (1+4 och 0.5+4.5) får man tänka sig att kn är förskjutet åt vänster så att det börjar på inlagan till vänster.

Hur var det med häftet på bilden i inledningen, H196AO med kn 29674, som har rest 4? Jo, det har en punkt i nedre raden på avståndet 5.2 mm från övre kant. Det är H196AIaO med inlaga 10. Det ger det lägsta kända kn för H196AIa.

Vid helt kn finns det kn endast på hälften av inlagorna. Om det finns kombinationer med cyls, så finns det bara kn i inlagor med udda nummer och vice versa om det inte finns kombinationer med cyls förekommer kn bara i inlagor med jämna nummer.

Tabell 3 visar att hela kn på H196AIaO sitter på jämna inlagor. Det finns inga kombinationer med cyls. Om kn förskjuts åt vänster så att blir delat så finns det kombinationer med cyls på första delen av kn. För hela kn på H196AIb finns kombinationer med c 1 fana och c 2 slinga, liksom för andra delen av delat kn där första delen av kn också får c 1 fot respektive c 2 fot.

Omslag och RT

Omslagen på H196AI har klichétyp 1~1. För kännetecknen se [1]. RT är alltid 6x2,5 mm och blått. Det sitter 20–24 mm från ovankanten. Kombinationer med RT och kn är kända vid kn 37-tusen med både hela och delade kn. Tripplar kan inte finnas då kombinationer med cyls inte finns för helt kn eller andra delen av kn. Det skulle kunna finnas äkta par av delade kn med cyls på första delen av kn och RT på andra delen av kn. Jag har en sådan andra del kn med RT som kräver c 1 på första delen.

Kryss, X

Kryss, X, sattes på var 50:e inlaga mittemellan två kontrollnummer. Det betyder att X har samma läge som den mittersta siffran i kontrollnumren. Då kn och X är förknippade med varandra så anser några att man skall hålla häftet såsom man gör för kn så att det kan läsas rättvänt. Tyvärr är det nog för avancerat då man måste komma ihåg hur kn sitter i respektive häfte. I en faktaruta på sid 48 i Atlas Häfteshandbok [4] står klart och tydligt att häftet bör hållas så att frimärksbilderna ses rättvända när placeringen av kryss skall beskrivas. En beskrivning ”X sitter vid övre raden” på H196 kan väl inte missförstås. Alla håller väl då häftet rättvänt och inte upp-och-ner! En beskrivning att X sitter till vänster på H196 gör mig bara förvirrad. En expert kan enkelt konvertera övre och undre rad till vänster eller höger på det sätt han vill hålla häftet.

På H196AIO sitter alla X i nedre rad eftersom mittersta siffran på kn gör det vare sig kn är delat 1+4, 0.5+4.5 eller helt. Många samlare är intresserade av kombinationer av markeringar. Kan X sitta i kombination med c 1 eller c 2? För enkelhets skull låt oss börja med fallet helt kn. H196 är ett brett häfte vilket betyder att det fanns 12 inlagor på vart band. Om man sätter kn på vart tionde häftet så inses lätt att om man börjar att sätta kn på inlaga 1 så kommer det inget kn på jämna inlagor och vice versa. Vi känner igen det på att för breda häften kan det finnas det kn-serier utan kombinationer med cyls. Rent matematiskt så beror det på att perioden för kn, som är 10 och perioden för en viss inlaga, vilken är 12 har en gemensam faktor, nämligen 2. Det finns alltså 2 möjliga utfall, kontrollnummer bara på udda inlagor eller bara på jämna inlagor. Det är samma sak med X som har perioden 50 vilket också har 2 som gemensam faktor med 12. Var hamnar X? Antag att vi har en serie där kn sätts på udda inlagor så att det finns i kombination med cyls. Då X sätts mittemellan två kn så sätts det 5 inlagor från en inlaga med kn. Om vi till ett udda nummer adderar 5 så får vi ett jämnt tal, vilket betyder att X hamnar på jämna inlagor och det blir inga kombinationer med cyls. Detta kan enkelt generaliseras till fallet med delade kn om vi fokuserar på var den mittersta siffran sitter. Generellt gäller att om den mittersta siffran på kn är hel så hamnar den på ena hälften av inlagorna och X på den andra hälften. Vid hela cyls så finns cyls endast i den ena mängden och vid delade cyls så hamnar c 1 fot och c 2 fot

i den ena mängden och c 1 fana och c 2 slinga i den andra. Vi lämnar fallet med delad mittersiffra på kn och därmed delat X då det inte finns för varken H196AIO eller H196AIIO.

På H196AIIaO är mittersiffran alltid hel och sitter på en jämn inlaga. Det finns kombinationer med X och cyls. För det mycket ovanliga fallet H196AIIbO vet jag inte om det finns kända häften med X.

Notera att för smala häften och automathäften som hade 17 inlagor per band på cylindern så har 17 och 10 ingen gemensam faktor bortsett från den triviala faktorn ett (den matematiska termen för detta är att de är relativt prima), så det finns endast ett utfall: På en sekvens av $17 \times 10 = 170$ inlagor kommer varje inlaga att få kn en gång och på en sekvens av $17 \times 50 = 850$ får varje inlaga ett X en gång så det blir kombinationer med X och alla hela cyls och alla delar av delade cyls.

RT och X sättes båda på vart femtionde häfte. Det finns femtio olika möjliga utfall. De kan sitta på samma häfte, men vanligast är att de är förskjutna med ett antal steg emellan. Kombinationen RT + X är inte känt för H196AIO.

Sammanfattning och fortsättning med H196AII

Äntligen finns det en metod för att skilja på H196AIO och H196AIIO som gäller för alla häften.

H196AIO känns igen på att det finns blå punkter längs vänstra sidan av paret närmast IR på alla de tolv inlagorna. H196AIIO har inga sådana punkter.

Då punkternas placering på H196AIO är olika för de tolv inlagorna så går det även att skilja på H196AIIaO och H196AIIbO.

Tyvärr finns det inte ett enkelt sätt att skilja på H196AIIaO och H196AIIbO för alla H196AIIO. Men de flesta kan klassificeras. Alla H196AIIbO har endast omslag av klichétyp 1~1. H196AIIaO finns också med omslag av klichétyp 1~1, men de flesta H196AIIaO har omslag av klichétyp 11~11 och dessa kan därmed sorteras ut. Kännetecken på 7 inlagor av H196AIIaO och 9 inlagor av H196AIIbO av 12 har hittats, så att de mer ovanliga H196AIIbO kan identifieras. I [4] anges att alla X på H196AIIaO sitter i övre frimärksraden, men med hjälp av kännetecknen på inlagorna kan det fastställas att H196AIIaO finns med X på nedre raden. Det betyder att ett H196AIIO med X på nedre raden kan inte antas vara H196AIIbO. En tröst är att av de 6 inlagor av H196AIIbO där X kan uppträda så finns kännetecknen på 5. I tidigare arbeten [1, 3, 5] föreslås ordningen för de olika serierna av H196AII. De kännetecknen som nu har hittats ger en mer säker grund och visar på en annan kronologi för tryckserierna av H196AII än vad tidigare artiklar föreslagits. H196AIIb är början av den tredje och sista tryckserien av H196AII. I [5] anges att H196AIIb fanns i abonnemang och på utgivningsdagen. Detta kan förklara varför H196AIIb med det lilla kn-intervallet 21360–21756 trots allt är vanlig hos samlare. Slutsatsen måste bli att alla inlagor av H196AII tryckts före utgivningsdagen. I en kommande artikel ges en mer detaljerad genomgång inkluderande en presentation av kännetecknen på inlagor.

Referenser

1. Per-Olof Persson. Häfte 196 Skären blommar. Häftessamlaren nr 3, 1984
2. Per-Olof Persson. Angående häfte Skären blommar. Häftessamlaren nr 4, 1984
3. Rune Åhman. H196. Skären blommar, Häftessamlaren nr 2, 1987.
4. Rune Åhman. Atlas Häfteshandbok över maskintillverkade posthäften, 1989
5. Gunnar Struck. H196 (Skären blommar), Häftessamlaren nr 1 1995

Referenserna 1–3 finns tillgängliga på Häftessamlarnas hemsida för H196 liksom ytterligare ett bidrag av Gunnar Struck.